

LAZANIĆEVI KIPOVI U DUBROVNIKU

CVITO FISKOVIĆ

Među mnogobrojnim primorskim kiparima i klesarima koji su u Dalmaciji klesali u dugom nizu stoljeća, nekoliko njih je uspjelo da izrade kipove u punoj oblini i da se izraze čistim plastičnim izrazom. Već je u 13. stoljeću Radovan na svom remek-djelu, vratima trogirске stolne crkve isklesao nage kipove Eve i Adama u punoj oblini i skoro u prirodnoj veličini, što su vrlo rijetko poduzimali sredovječni kipari. Nažalost, velika većina hrvatskih sredovječnih i kasnijih kipara nisu se mogli ugledati u Radovana. Skučeni od praktičnih naručitelja, koji su od njih tražili sitni i plitki reljef za ukras svojih zgrada, oni su se sasma podredili graditeljstvu i rijetko klesali kipove, tako da su u Dalmaciji, pored množine kamenog reljefnog ukrasa romaničkog, gotičkog i renesansnog stila rijetki kipovi umjetničke vrijednosti.

Nekoliko kipara ipak je uspjelo oblikovati ljudski lik u punoj oblini. Leonard i Petar Petrović postavljaju ih na svoj portal dubrovačke franjevačke crkve, Marko Andrijić na svoj ciborij u korčulanskoj stolnoj crkvi, gdje teše u drvu svoje svece rezbar Frano Čiočić. Drvene kipove prelaznog gotičko-renesansnog stila uspjelo tešu i dubrovački rezbari. Daroviti i izraziti Juraj Dalmatinac oblikuje i akt, a u svojim kipovima pokazuje već barokna stremljenja, koja se vide i u radu Pavla Gospodnetića. Trogirani Ivan Duknović, poznat pod imenom Johannes Dalmata kleše u Firentinčevoj kapeli svog zavičaja dva kipa, od kojih onaj evangeliste Ivana, na kojemu sam nedavno sred stražnjega dijela postamenta pročitao majstorov potpis IOANNIS DAMATAE·F·, prikazuje najснаžnije umjetnikovo postignuće!). Zadrani Frano Laurana poznat je sa svojim portretima, koji se blagošću suprostavljaju patetičnim kipovima Nikole d'Arca, nazvanog u arhivskim dokumentima Dalmata i Schiavone.

Među kiparima zrele renesanse istaknuo se i braćanin Nikola Lazanić. On je jedan od posljednjih naših kipara starijeg vremena, koji sa svojim radovima u Dubrovniku progovara zadnju riječ starog primorskog kiparstva, koja je, nažalost, zatim ostala ugušena čak do pojave Ivana Rendića u drugoj polovici 19. stoljeća. Uvoz

mramornih mletačkih i talijanskih kipova i slabe privredne i političke prilike u Dalmaciji u 17. i 18. stoljeću suzbile su nastavak renesansnog i procvat baroknog kiparstva.

Lazanić je rođen i odgojen u bračkim kamenolomima koji bijahu poznati već rimljanima i gdje se kroz stoljeća brao kamen za dalmatinske spomenike. Tu je on nastavio izradu malih reljefa omiljenih u 15. i 16. stoljeću među klesarima njegova otoka i 1578. godine klesao reljef Marije sa svecima u renesansnom okviru okruženom polustupovima jonskih glavica, koje se često upotrebljavahu tada u Dalmaciji²).

Reljef je po svojoj kompoziciji, postavljanju likova, vitkosti Marije i ukrasima izrađen u stilu zrele renesanse. Kao zadnji trag gotike ostala je tek zig-zag crta nabora na plaštu što se spušta sa prijestolja. Na podnožju prijestolja je natpis NICOLAVS LASVS FECIT, a pri dnu oltarne ploče ime darovatelja i godina izvedbe: SVMPTVS SIMEONIS BVNICH MDLXXVIII.

Prema Kukuljevićevu pisanju Lazanić je od 1581. do 1584. godine boravio u Rimu³), gdje je klesao kipove za kuće Ilirskog zavoda sv. Jeronima. A Ciccarelli u svojoj knjizi, izdanoj 1802. godine, ubraja ga među značajnije bračane i piše da je bio priličan slikar i valjan kipar⁴), te da je radio tokom 17. stoljeća u Dubrovniku, u Mlecima i u Rimu, gdje da je i umro. Iz te knjige crpio je podatke o njemu i Ljubić⁵).

Upotpunjujem te vijesti sa dva nova arhivska podatka o Lazanićevu radu u Dubrovniku.

Sredinom veljače 1589. godine sklopio je on u Dubrovniku ugovor sa klesarom Andrijom Pomenićem, članom poznate korčulanske kamenarske obitelji, u kojem se klesar obavezao da će mu pripremiti kamene za kipove i ostale radnje u sakristiji dubrovačke crkve sv. Vlaha. Pomenić je ubrao kamen po uputi kipara, koji je kipove doista izveo i mi ih danas vidimo u crkvi i u sakristiji te crkve⁶). U srpnju 1591. godine Lazanić je primio u svoju radionu mladog kotoranina Vicka sina Trifuna Pitkovića da ga uči tokom deset godina kiparstvu i slikarstvu⁷). Prema tome, izgleda da je ispravno Ciccarelli-jevo pisanje da je Lazanić bio i slikar, što u ono doba zrele renesanse ne bi bilo neobično.

Ovi arhivski podaci su nam važni, jer otkrivaju Lazanićev duži boravak u Dubrovniku, a ujedno i datiraju njegove kipove.

Kip sv. Vlaha, koji se ovdje prvi put objelodanjuje, pokazuje detaljnu, realističku obradu svih dijelova; jednakom su tačnošću izvedene žile hrapave staračke ruke i likovi izvezeni zlatom na plaštu. Ali kipar se nije izgubio u tom tetošenju pojedinosti, on je kretnjom ruke i noge te pokretom glave oživio stav sveca, koji predano, u zanosu, gledajući prema nebu prikazuje svoj grad. Dubrovnik je prikazan u općim crtama sintetičnog, zbijenog modela. Kipar je uspio prikazati i različitu vrstu odjeće, obradivši razno-

liko plašt i mitru, stolu, albu i roketu. Lik je ispunjen unutrašnjim osjećajem, koji nije rastrgan otvorenim, patetičnim kretanjem, već zaokružen mirnim obrisom. Pri dnu je natpis NICOLAVS·LASANEVS·DALMATA·BRAC·F·, a pod tim baza baroknih voluta, koja sjeća na oblik Marijana prijestolja u Nerežišćima. Kip je visok 1.50 cm. Kuka biskupskog štapa sa ukrasom je olovna.

U niši nad vratima sakristije postavljen je drugi Lazanićev kip, sv. Jeronim, čije je štovanje i u dubrovačkoj republici kao i u ostaloj Dalmaciji bilo rašireno. Smještaj kipa u tu nišu vrlo je vješto izveden; svetac gleda prema otvoru crkvenog kubeta i prostorno se povezuje s njegovim prostorom. Na dnu je natpis: NICOLAVS·LASANEVS·DALMATA·BRACHENSIS. Kip je obrađen isti načinom kao i sv. Vlaho, ali mu je stav otvoreniji i rječitiji, te se majstorova vještina u slobodnom, scenskom postavljanju lika jače ispoljila iako je prednji dio noge premalen prema veličini tijela. Kip je jednake veličine kao i onaj u sakristiji⁸).

Lazanić ne postizava rječitost samo otvorenim izrazom lica već i savijanjem odjeće i svijanjem duge činkvečentističke brade. Očito je da je on u velikom žarištu kiparstva zrele renesanse, u Rimu, gdje se u njegovo vrijeme dizahu veliki nadgrobni spomenici i kipovi svetaca, naučio upotrebi izražajnih sredstava, te je stoga njegov napredak od nerežiškog reljefa do dubrovačkih kipova očit. On je jedan od onih naših majstora, koji su bili napredni i razvijahu se suvremeno sa evropskim kiparstvom. Sitna obrada nabora rokete i vezenih ukrasa na plaštu otkriva nam Lazanićeve veze sa krugom lombardijskih kipara, koji su radili u Rimu krajem 16. stoljeća, dok je on tamo boravio. Ali za nas je važno da kipove ovog našeg majstora prožima isti snažni južnjački temperament, koji ispunja radove ostale trojice primorskih kipara Jurja Dalmatinca, Nikole d'Arca i Nikole Gospodnetića⁹).

BILJEŠKE

- 1) Tim je konačno utvrđeno da je to njegovo djelo, dok za kip sv. Tome potvrđuje njegovo autorstvo arhivski podatak (V. C. Fisković, Opis trogirске katedrale iz XVIII. st. str. 44, Split 1940.). Duknovičev je i reljef ovjenčanog čovjeka u dvorištu Cipikove palače u Trogiru, koji prikazuje možda mletačkog pisca Marka Antonija Sabelika, prijatelja Korijolana Cipika, a ne Matiju Korvina. Sva tri djela svjedoče da se on ne bijaše nikada otudio.
- 2) V. sl. Brački Zbornik, t. 5, Split 1940.
- 3) Kukuljević I., Slovník umjetnikah jugoslovenskih str. 219. Zagreb 1858.
- 4) Ciccarelli A. Osservazioni sull' isola della Brazza, str. 16. Venezia 1802.
- 5) Ljubić S. Dizionario biografico, str. 180. Vienna 1856.
- 6) (Die XV, februarij 1589)
Andreas Pomenich scarpelinus de Corzola ex conventione habita ac stipulata cum francisco Gabriellis interveniente nomine reverendorum dominum procuratorum Sancti Blasij presente et stipulante promisit et obligavit facere et construere tot bonos scarpellos quot erunt pro complenda opera figuris et alijs pro sacristia Sancti Blasij, secundum appolitiam sibi dandam a magistro Nicolao Lasaneo sculptore, quem Nicolaum dicti Domini procuratores mittere curzolam quindecima die post festum pasche proxime pro videndis dictis scarpellis, quibus visis et si fuerint ad prepositum predictae operae et alijs, tunc dictus Andreas promisit dictos scarpellos conducere in portu rhagusij et consignare dictis dominis procuratoribus, quos scarpellos dicti domini procuratores teneantur solvere dicto Andree tantum quantum estimati fuerint a pretio artis scarpellinorum, qui Andreas statim et sponte fuit contentus et confessus habuisse ac recepisse a dicto francisco nomine suprascripto grossos duodecim ad computum solutionis dictorum scarpellorum per eum ut supra dictum conducendis et consignatis. Renunciando.

Diversa cancelariae, sv. 117, str. 83'

Na ovaj me dokumenat ljubazno upozorio Dr. F. Kesterčanek, upravnik Naučne knjižnice u Dubrovniku.

- 7) Cadit ad diem primum Julij 1591
Nicolaus Lasaneus sculptor sponte etc. conduxit in suum et artis suae famulum per decennium proxime futurum Vincentium filium quondam Triphonis pitcovich de Cattharo presentem et cum consensu atque interventu Vincentij Orbini consaguinei sui, operas suas eidem Nicolao per dictum decennium locantem. Et qui quidem Vincentius natus ut dixit, annis quatordecim et ultra pollicitus est et se ita obligavit eidem Nicolao et arti quam profitetur pro dicto tempore fideliter servire atque dictae arti omni studio operam dare in omnibusque se talem gerere qualem decet probum, fidelem atque solertem famu-

lum ac ire vel cum dicto Nicolao quoquo se conferre voluerit, vel obsequi eo in quemlibet ex locis circumvicinis in qua ipse Nicolaus illum mittere voluerit, vel caussa conficiendi aliquod opus, vel alia de caussa ipsi Nicolao bene videnda et praeterea se suis proprijs sumptibus pro toto praedicto tempore vestire et calzare, ut vulgo fertur. Contra vero ipse praedictus Nicolaus pollicitus est et se sic obligavit praedicti Vicentio tam aegroto, quam bene valenti pro toto praedicto tempore sumptibus proprijs ipsius Nicolai dare victum tantummodo illumque humaniter tractare atque eum provirili ex parte sua docere artem picturae et sculpturae quas ipse Nicolaus profitetur. Volens praeterea ipse Vincentius ut si fideliter dicto temporis spatio non in-serviret dicto Nicolao, vel si ab eius servitute prius decurso dicto de-cemnio discederet, nulla sibi caussa ab ipso Nicolao data, quod tali casu teneatur, prout teneri voluit et sic se cum bonis suis omnibus obligavit eidem Nicolao reficere omnes et quoscumque sumptus, damna et intheresse, quae ipse Nicolaus causa sua fecisset et pati posset, pro quo praedicto Vicentio Triphonis et pro observatione omnium et singulorum et ab eo in presente contractu promissorum, Vincentius Orbinus de Catharo ibidem presens sponte se constituit se filiius deussorem eidem Nicolao. Renunciando etc.

Diversa notariae, sv. 125, str. 223' 224.

- 8) Fisković C., Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku, sl. 44. Zagreb 1947.
- 9) Škurla S., Sveti Vlaho, str. 114. Dubrovnik 1871. Pisac pripisuje Lazaniću četiri kipa u crkvi sv. Vlaha, ali kipovi sv. Petra i Hrista nemaju jasne oznake majstorova dlijeta. Vučetić A. (Sveti Vlaho, str. 25. Dubrovnik 1924.) piše da je Lazaniću učinio četiri stupa u crkvi sv. Vlaha, što nije tačno jer su ti podignuti pri obnovi nove barokne crkve nakon potresa XVII. stoljeća.